

Možnosti za boljše zagotavljanje varnosti pri delu v gozdarstvu (v obdobju spreminjanja gospodarskega sistema)

Marjan LIPOGLAVŠEK*

1 NEUREJENOST VARSTVA PRI DELU MED PREDOLGIM PREHODOM

V obdobju, ko naša država prihaja iz samoupravnega socialističnega sistema gospodarjenja v urejeno tržno (primitivno kapitalistično) gospodarjenje, se na novo oblikujejo tudi trg dela in odnosi med delodajalci in delojemalci. V obdobju prehoda se tako kot druge vrednote tudi varnost dela razvija in dobiva drugačen pomen in težo. Žal na tem področju obdobje prehoda, ko sicer veljavnih prejšnjih predpisov in mehanizmov urejanja nihče ne upošteva, novih pa še nimamo ali niso uveljavljeni, traja predolgo. Posledice te neurejenosti se kažejo v slabši varnosti in zdravju pri delu. V bitki za dobički ali za preživetje so mnogi pozabili na dolgoročne cilje razvoja družbe - med njimi tudi na ohranjanje življenj in zdravja delavcev, državljanov, volivcev itd. Mnogi mislijo, da to sploh ni njihova naloga, da se bo že samo uredilo, da bodo že drugi poskrbeli za to. Gozdarstvo ima vse manjši delež v bruto proizvodu države, zaposluje vse manj delavcev, vendar se z delom v gozdu ukvarja vse več ljudi. Čeprav je gozdarstvo majhna gospodarska dejavnost, je delovno intenzivna in opravlja najnevarnejša dela. Zato ima neurejenost varstva pri delu morda hujše posledice kot drugod. Nekateri nepopolni podatki kažejo na večjo pogostnost nezgod, na več smrtnih primerov, na hujše nezgode v zadnjih letih. Zato bi bilo nujno izkoristiti vse možnosti za izboljšanje varnosti pri delu. Država, lastniki gozdov, izvajalci del pa tudi vsi državljani bi morali biti zainteresirani, da ne bi prihajalo do poškodb in obolenj pri delu, že zaradi tega, ker zmanjšujejo prihodek posameznika in družbe ali gospodarsko uspešnost države. Prav humano tudi ni, če delamo tako, da ljudje mladi umirajo, postanejo invalidi ali obolevajo. Da bi postala varnost dela poslovna funkcija in poslovni interes vseh, so potrebne vzpodbude. Očitno so najučinkovitejše tiste, ki povečujejo dohodek in ne prizadenejo denarnice (tekočega računa). Strategija ali učinkovito zaporedje ukrepanja za preprečevanje nezgod je znano:

- izdelati, sprejeti zakonske predpise in tudi ustrezne pravilnike (sodobne družbe se s pravnimi akti dogovarajo o pravilih obnašanja);

- organizirati učinkovito službo za varstvo pri delu, ki deluje načrtno;
- preučiti dogajanja pri delu (nezgode, obolenja, varnost);
- sprejeti varstvene ukrepe in jih dosledno izvajati.

Na takem zaporedju sloni tudi pravilnik o minimalnih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati izvajalci. Zahteva ustrezno usposobljenost, primerna delovna sredstva in urejenost varstva pri delu. Manjkajo pa izvajanje in sankcije.

2 DOSLEDNO IZVAJANJE VELJAVNIH PREDPISOV IN SPREJEM NOVIH

Kje lahko iščemo možnosti za izboljšanje varnosti pri delu v gozdarstvu - pa ne samo v gozdarstvu - v tem neurejenem prehodnem obdobju?

Ker sodobne družbe ne delujejo dobro brez dogovorjenih in v zakonskih predpisih zapisanih pravil obnašanja, je treba čimprej sprejeti izboljšani (ne samo novi) zakon o varstvu pri delu. Ker ga ni mogoče izvajati brez podzakonskih aktov, bo treba hitro sprejeti tudi pravilnike, navodila ipd. Postopki so očitno zelo dolgotrajni in zato je treba do sprejetja upoštevati sedanje veljavne predpise. Če so nekatera določila zastarela, jih je mogoče prilagoditi novim razmeram. Inšpekcija dela pa tudi gozdarska inšpekcija bi morali v svojih pristojnostih (zakon o gozdovih, pravilnik o minimalnih pogojih) bolje nadzorovati delo v gozdu in izvajati svoja pooblastila. Nadzorovati bi morali vse izvajalce del v gozdu in ne samo nekatere. Republiški inšpektor lahko po sedanjih predpisih pooblasti za posamezne naloge druge inšpekcijske službe ali od njih prevzema zadeve v svojo pristojnost. Po načelu, da je lastnina (lastnik gozda in proizvajalnih - delovnih sredstev) odgovorna za varnost oziroma za povzročeno škodo, bi bilo mogoče tudi pri medosredski pomoči pri delu v gozdu hitro najti odgovorne pravne ali fizične osebe in jih sodno preganjati. Kazni in dosojene pravične odškodnine za poškodbe in zdravstvene okvare delavcev bi morale biti tolikšne, da bi pomenile

* Prof. dr. M. L., dipl. inž. gozd., BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna pot 83, 1000 Ljubljana, SLO

resno grožnjo za obstoj podjetij z neurejenim varstvom pri delu.

Uveljaviti bi bilo treba mehanizme za izvajanje pravilnika o minimalnih pogojih za izvajanje del. Tisti izvajalci, ki ne izpolnjujejo določil pravilnika, ne bi smeli dobiti dela. Za to je potrebno bonitiranje izvajalcev po objektivnih kriterijih. Poleg mnogih drugih (gospodarskih) bi moral biti pomemben kriterij uspešno zagotavljanje varnosti pri delu. Kdo bi lahko naredil tako bonitiranje? Lastnik gozda sam ali nekdo po njegovem pooblastilu ali pooblastilu države, na primer javna gozdarska služba. Zasebni lastnik običajno že izbere takega izvajalca dela v svojem gozdu, za katerega misli, da je boljši. Žal pa pogosto, dokler ne pride do nezgode, ne ve, da je varnost pomembna. Država pa bi morala tiste, ki že tako nevarno delo v gozdu z napačnim ravnanjem ali malomarnostjo še povečujejo, čimprej odstraniti iz gozda. Država, predvsem ministristvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, bi morala biti zainteresirana za varnost in zdravje v gozdarstvu, saj poškodovani, oboleli in umrli državljani pomenijo ogromno nepotrebnih izdatkov, stroškov. S predpisi in inšpekcijo dela bi morala doseči, da bi imela vsa podjetja - tudi zasebna in majhna, organizirano strokovno varstveno službo ali strokovne delavce, kot je to treba za delo s povečano nevarnostjo poškodb in zdravstvenih okvar. Prenašanje teh nalog na službe zunaj podjetja v gozdarstvu ni ustrezno.

V zasebnih gozdovih dela veliko ljudi z malo znanja in majhnimi učinki, pa z veliko nezgodami pri delu. Tudi izdatke zanje bi morala država prihraniti davkoplačevalcem. Ni humano, da država sredi Evrope dopušča toliko mrtvih in poškodovanih v zasebnih gozdovih. Javna gozdarska služba je pravzaprav edini državni organ, ki je v gozdu s svojimi revirnimi gozdarji. Zato bi morala dobiti od države večja pooblastila za zagotavljanje varnosti dela, zlasti v zasebnih gozdovih. Nova pooblastila pomenijo nove naloge in tudi nova sredstva. Javna gozdarska služba bi lahko prevzela tudi evidentiranje in analizo nezgod pri delu v gozdu, da bi bila potem sposobna ukrepati v imenu države.

Država, zlasti pa zdravstveno in socialno zavarovanje, ne bi smela solidarnostno pokrivati stroškov zdravljenja in invalidnosti, nastalih zaradi malomarnosti pri izvajanju varstvenih ukrepov. Tako kot zavarovalnica izterja škodo od voznika, za katerega se izkaže, da je povzročil prometno nezgodo pijan, bi morali povrniti stroške zaradi nezgod tisti, ki so jih povzročili iz malomarnosti ali celo očitno napačnega

ravnanja. Na prvi pogled se zdi tako ravnanje zelo nehumano, vendar bi se morda mnogi premislili delati v gozdu brez obvladovanja tehnike dela, če bi morali sami nositi morebitne stroške nezgode pri delu.

3 NUJNOST IZOBRAŽEVANJA ZA VARNO DELO

Za opravljanje nevarnih del, ki jih je v gozdarstvu veliko, si je mogoče pridobiti potrebno znanje samo z izobraževanjem. Dokler pa znanje ne prinaša večjih učinkov, večje varnosti, večjega profita, ni zanj interesa nikjer. Če izvajalci lahko opravljajo dela le s priučenimi delavci (teh je v Sloveniji v gozdarstvu velika večina), če jim ni treba skrbeti za varnost, saj družba socializira posledice, tudi niso zainteresirani za poklicno čim bolj izobražene delavce. Za tiste z malo izobrazbo pa je značilno, da si najmanj želijo zvedeti kaj novega. Za upoštevanje številnih varnostnih ukrepov, ki so v gozdarstvu nujni, je potrebno temeljito izobraževanje. Zato bi morali v gozdarskih podjetjih zaposlovati in nagrajevati strokovno izobražene delavce, hkrati pa poskrbeti, da bo srednja gozdarska šola še naprej izobraževala delavce. Še toliko bolj je potrebno izobraževanje lastnikov gozdov. Dvodnevni tečaji so pri tem mnogo boljši kot nikakršno poučevanje, ne morejo pa dati dovolj znanja za varno delo. Razumnim udeležencem lahko samo povedo, da ne vedo dovolj; spodbudijo jih k širšemu izobraževanju. Ker je ravno med lastniki gozdov toliko žrtev nezgod, bi morali posvetiti izobraževanju kmetov še mnogo več pozornosti. To velja za Zavod za gozdove, pa tudi srednja Gozdarska in lesarska šola bi jim morala ponuditi še številnejše možnosti izobraževanja. O gozdarskem delu in varnosti pri njem naj bi učili gozdarji in ne drugi, ki ga ne poznajo. Vsakršen pouk (tudi na primer o gojitvenih delih) mora vsebovati poučevanje o nevarnostih, ki pri tem delu pretijo, o varni tehniki dela in o varnostnih ukrepih.

Kako pa vzpodbuditi interes za znanje o varnem delu? Učinkovite bi bile samo konkretne vzpodbude. Varo delo bi v podjetjih lahko premijsko nagrajevali, kmetom bi država lahko zmanjšala kakšen prispevek, če v nekem obdobju niso imeli poškodb pri delu na kmetiji ali v gozdu. Oprema za osebno varstvo bi bila lahko oproščena kakšnega davka, če je ergonomsko ustrezna. Najostrejša spodbuda bi bila, kot že rečeno, ko bi država ali zavarovalnica odrekla kritje stroškov nezgod, ki bi nastale zaradi neznanja ali opustitve varstvenih ukrepov.

4 SPODBUJANJE POSLOVNEGA INTERESA ZA VARNOST

Seveda se je mogoče nezgodno zavarovati. Prav tako je mogoče zavarovati civilno pravno odškodninsko odgovornost podjetij in njihovih vodilnih delavcev. Tudi dodatno nezgodno zavarovanje bi bilo lahko za lastnike gozdov, ki opravljajo delo v gozdu, obvezno. Podobno je urejeno v sosednji Avstriji, kar med drugim omogoča tudi evidenco o neizgodbah. Vendar pa bi morale zavarovalnice pri vseh zavarovanjih postaviti diferencirane premije: za tiste, ki imajo urejeno varstvo ali bonus brez neizgodb, nižje, za tiste z neurejenim varstvom pa bistveno višje. To bi lahko vzpodbujalo podjetja za organizacijo dobre službe za varstvo in dosledno varstveno ukrepanje, posameznike pa, da se ne bi lotevali nevarnega dela brez znanja in opreme.

Služba medicine dela naj bi tudi po predlogu novega zakona o varnosti in zdravju dobila večji pomen pri preprečevanju poškodb in zdravstvenih okvar, torej večji poudarek na prevenciji. Podjetja bi morala dosledneje pošiljati delavce na predhodne in obdodne zdravstvene preglede in jih potem upoštevati. Zdravniki bi morali bolje poznati gozdarsko delo, da bi lažje preusmerjali že deloma prizadete delavce. Na poizkuse predhodne rehabilitacije pred leti smo tudi povsem pozabili, kot da današnja podjetja ne rabijo zdravih in učinkovitih delavcev. Pri lastnikih gozdov pa medicina dela nima veliko možnosti. Morda bi s pregledi pred zavarovanjem, podobno kot pri življenjskem zavarovanju, lahko vključili še kakšno preiskavo medicine dela. Ostane pa vedno pomembno zdravstveno razsvetljevanje prebivalstva, tudi kmečkega, ki dela v gozdu. Tudi mediji lahko pri tem, zlasti pri poročanju o neizgodbah in obolenjih, odigrajo pomembno vlogo.

Poslovni interes vseh delodajalcev v gozdarstvu, od države do zasebnega lastnika gozda, je dohodek. Ta je lahko zelo močno prizadet zaradi posledic neizgode. "Investicije" v varstveno službo in varstvene ukrepe pa se hitro izplačajo, saj preprečujejo neizgode in obolenja, zato nikakor niso samo strošek. Ko pa delodajalec že izvaja varstvene ukrepe (jih plačuje), mora zahtevati tudi od delojemalca (od vodilnega do neposrednega delavca), da jih disciplinirano upošteva. Neupoštevanje varstvenih ukrepov je hujša kršitev delovnih dolžnosti. Če podjetje svojih delavcev ne more disciplinirati, je bolje, da z njimi prekine delovno razmerje, kot pa da bo kasneje plačevalo visoke odškodnine za posledice neizgode in zdravstvenih okvar. Ta poslovni interes za varnost in zdravje bi morala zastopati tudi združenja lastnikov in združenje izva-

jalcev del. Stalno bi morala iskati metode za čim uspešnejše zagotavljanje varnosti. Skupne akcije vseh članov združenj so tudi na področju varstva pri delu, kot se je to pokazalo že v preteklosti, cenejše in uspešnejše. Združenja bi morala zaradi poslovnega interesa članov podpirati tudi ergonomске raziskave, evidentiranje in spremljanje dogajanj ob neizgodbah. Danes pa je skoraj edini vir informacij črna kronika v dnevnem časopisu.

Na eni strani sindikati, na drugi pa združenje lastnikov gozdov bi morali spet zastopati interese svojih članov in zahtevati od delodajalcev in države (njihnih ustanov, na primer Zavoda za gozdove), da naredijo vse za varnost dela. Vsaj za varstvene ukrepe, določene z zakonskimi predpisi (na primer certificiranje delovnih sredstev, kot se moderno reče listinam o varnem delu), bi morali zahtevati, da jih delodajalci izvajajo. Tudi država naj bi, podobno, kot skuša to s prometnim zakonom, preprečila poškodbe in smrti pri delu v gozdu. Dokler pa so sindikati tako neenotni, dokler nimamo pravih zastopnikov lastnikov gozdov, ne moremo pričakovati veliko uspehov.

Možnosti za izboljšanje varnosti v slovenskem gozdarstvu je še mnogo. Navedena naj bo samo spodbuda poklicanim, da na svojem področju delovanja kaj naredijo. Tudi vsak posamezni varstveni ukrep, na primer tehnično - organizacijski, je potreben izboljšav, na novo izdelanih rešitev. Vendar je najprej potrebna volja vseh, da prepoznajo problem varnosti dela in ga skušajo reševati.

5 LITERATURA

- LIPOGLAVŠEK, M., 1993. Neizgode pri delu v družbenih gozdovih Slovenije v obdobju 1975-1991.- Zbornik gozd. in les. 41, s. 111-137.
- LIPOGLAVŠEK, M., 1994. Neizgode pri delu v gozdnih gospodarstvih v letih 1992 in 1993.- GozdV, 52, s. 366-374.
- LIPOGLAVŠEK, M., 1998. Obremenitve sekača pri delu z motorno žago.- Zbornik referatov. XIX. Gozdarski študijski dnevi "Goški gozd", s. 181-190.
- MEDVED, M., 1998. Accidents in small-scale private forests and their economical aspect.- Proceeding of the ergonomic papers and posters at XX. IUFRO.
- World Congress, Tampere 1995. Ed.: Frits J. Staudt, Agricultural University, Wageningen, s. 16-24.
- STAUDT, F. J., 1998. Participation in ergonomic and safety proceedings of the ergonomic papers and posters at XX. IUFRO World Congress, Tampere 1995.- Ed. Frits J. Staudt, Agricultural University, Wageningen.
- STAUDT, F. J. LIPOGLAVŠEK, M., 1998. Ergonomic research in a changing world.- Seminar on improving working conditions and increasing productivity in forestry FAO/ECE/ILO. Banska Štiavnica.